

NÛK . HVAD DER I VORE DAGE HUSKES FRA GODTHÅBS FORTID . V

Tekst og tegninger af *Hans Lynge*

Det stykke isfrie land, som ligger sønden for Ameralikfjorden, hører til de bjergrigeste områder i Godthåbs distrikt. Alene denne strimmel isfrie land mellem Ameralik og Buksefjord kan rose sig af ca. 30 tinder på over 1000 m, medens hundredvis af andre tinder kun er lidt lavere. I dette toppede områdes yderste vestlige hjørne ligger den gamle boplads *Narssaq* (slette), hvis smilende natur virker som en kontrast til det øvrige landskab. Tilmed er synsfeltet her udadtil begrænset af en mængde venlige øer, som giver læ og beskyttelse mod det store hav lige udenfor. I nord skimtes Hjortetakkens sneklædte tinder og i syd Skinnerhvalens nøgne, runde form.

Det var et område, hvor en del eskimoisk aktivitet fandt sted. Navne som *Ameralik* (det malede hus), *Eqaluit* (laksefjord), *Qarajat* (klippehuler) og *Kigdlût iluat* (det indre af ildstedet) har for grønlænderne en klang, som minder om tidlige fangstrejsers strabadser og sommerens ulidelige myggeplage, men også af knitrende bål ved brusende elve på små frugtbare steder, venlige oaser midt i nøgne klippers ørken.

Området var som bekendt lige så vel nordboernes. Her skal der ikke fortælles om nordboerne, men nævnes må det dog, at vore forfædre i deres sagn havde for skik at lægge en rørende fædrelandskærlighed i munden på sagnenes hovedpersoner. Således fortælles der om den afgørende kamp mellem racerne, at *Ũngortoq* flygtede i et vikingeskib for øjnene af sine forfølgere, og at han idet han tog ankret ind og højste sejlet havde råbt ind til sine forfølgere: „Jeg kan faktisk bedst lide Ameralik, når morgenbrisen opstår.“ Og med et smerteligt udråb tilføjede han: „Farvel vidunderlige Ameralik med den blomstrende lyng!“*

Narssaq var et af de steder, der forfaldt på en hel demonstrativ måde ved de nye tiders kollision med konservative bopladser. Godthåb havde for travlt til at have sin provins med, hvilket var uretfærdigt og utaknemligt, når man husker, hvor afhængigt det har været af bopladserne, hvad forsyningerne angik. Indtil begyndelsen af

* Min egen frie oversættelse af Aron fra Kangeq's fremstilling.

dette århundrede klarede Narssaq sig dog beundringsværdigt som et lille eskimoisk samfund. Og Narssaq havde mænd af høvdingeskikkelsen i Vitus Mikiassen og Rafael Mathæussen og hans søn Iver. Flere familier ikke blot klarede sig fint, men holdt kulturen i hævd ved indretningen af deres bopæl og brugen af skindtelte og konebåde. Således havde *Ivale* til kongebesøget i 1921 slået lejr i Islandsdalen med alt gammelt eskimoisk tilbehør og modtog kongen som gæst sit telt.

Alâvfe's (Rafaels) hus, som blev kaldt *atdlerssuit* (det store nederste), var omkring århundredskiftet hjemsted for gamle eskimoiske underholdningslege. Her blev der spændt en dobbelt fangerrem tværs over stuen, så unge fangere kunne dyrke anstrengende balanceøvelser til brug i kajakken: *atdlunâriaqâtârneq* (kunster på en rem), som også havde været populære i Nordgrønland ifølge sagnfortællerne deroppe. Øvelserne udgjorde en forberedelse til at rejse sig op i kajak, der var kærtret, og den svære kunst at holde sig oven vande ved at vrikke med pagajen (*anguatdlineq*).

Når mændene troede sig i stand til at udføre disse vanskelige manøvrer i praksis, gik man ned til stranden for at fortsætte i kajakken. *Mánarse* imponerede da ved sine mange kunster. Han kunne bl. a. ved små voldsomme ryk tvinge så meget luft i sin tæt lukkede kajak, at pelsen kom til at ligne en hårdt pustet blære, så det blev umuligt for ham at kæntré. Så kunne han blive liggende på siden for at demonstrere, hvordan en træt kajakmand kunne tillade sig at tage en lur under behagelige former og i sikkerhed.

I *Alâvfe's* hus dyrkedes desuden megen sang. Der blev sunget hedenske trommesange og forrige århundredes populære smædeviser, og nu havde man den fordel, at man med kort varsel kunne slå om til salmesang, hvis stedets kateket, der havde ord for at være meget nidkær, lokket af deres toner, skulle finde på at komme ind. Musikledsagelse manglede ikke, fordi storfangerne *Alâvfe* og hans søn *Ivale* var dygtige violinspillere. Musikaftnerne udartede til rene konkurrencer, når naboerne fra *Qarajaq*, *Angâraq* og *Niko*, var på besøg, for også de to var mestre på violinen. *Angâraq* lavede sine egne violiner og præparerede dyresener til forskellige strenge.

Fangerlivet formede sig som årstiderne med deres muligheder krævede det. I de tidligste forårsmåneder jagedes der sæler på is ved *Egaluit*, *Qarajaq* eller i skærgården, hvor de yndede at holde til i de små islagte bugte mellem øerne. Enkelte, som havde den specielle færdighed til det, jagede sæler langt ude i det åbne hav. I april rejste de fleste over til *Kangeq* for at deltage i klapmydsjagten, og lidt senere i hvidfiskefangsten i *Qaqquk*. Så kom tiden til angmagssat-fiskeri og sortsidejagt, som for norges vedkommende afløstes af laksefiskeri i de mange rige lakseelver omkring *Narssaq*, medens andre, som havde tradition for det, i deres konebåde tog ind til *Godthåbsfjorden* på rensjagt.

Når alle ankommende både, konebåde og kajakker blev meldt ved råb, løb alle, som kunne det, ned til stranden for at glo på de fremmede. De rejste ud med hele familier, med deres gamle og syge, og bragte altid for os byboere en egen atmosfære med sig, som fik os til at fornemme de store vidder.

Fangstrejserne var ensbetydende med, at befolkningen tit spredtes for alle vinde, men det eskimoiske samfundsliv kunne ikke undvære festlige sammenkomster. Efter at trommestriden var kommet i miskredit havde sammenkomsterne i Qarajaq tilnærmelsesvis antaget karakteren af de gamle hedenske sommerstævner. Disse fandt sted i angmagssat-tiden, årets nemmeste sæson, hvor alt synes at vælte op fra naturens gemmer: Angmagssat, fjordtorsk, ulke, stenbidere, og efter dem masser af fugle, sæler og hvaler. Selv rener blev nedlagt, fordi læderposerne til tørrede angmagssat skulle sys om med friske rensdyrsener. Endnu dengang gjaldt de gamle tiders balance i naturen: Kolde og lange vintre, forår med tåge og stadigt vejr, ingen langvarige regnperioder, der dræbte dyrenes spæde unger i tusindtal, som vi kender det

fra senere år. Og til alt dette ingen maskinalarm og overdreven skyderi til at skræmme dyrene væk fra deres sædvanlige tilholdssteder.

Ved anmagssat-tiden, når havørredstimerne svømmede smuttende forbi strandkanten, før de skulle til at gå op i elvene, samledes mænd fra området til Qarajaq for at dyrke forårets største forlystelse, som bestod i at kappes om hvem der stående ved stranden kunne ramme flest ørreder med et spyd. Disse lattermilde sammenkomster, der prægedes af en righoldig menu, udmærkede sig ved lystighed og musikalsk underholdning omkring knitrende bål, medens nogle af mændene kappedes med eqitaq og arsaeraq.

Vor tids mest bemærkelsesværdige mand i Narssaq *Ivale* (Iver Mathæussen) efterlod en skreven beretning om sin uddannelse som kajakfanger og de færdigheder, han opnåede, som var ret enestående og som kastede et lys over det høje stade, kulturen havde nået i Narssaq*, og her er min gengivelse af noget af den:

Jeg kan huske, at jeg fik min første kajak, da jeg var 10 år gammel. Det var en stor lykke for en dreng, men mon jeg fik lov til at beholde den? For gaven blev ledsaget af truslen om, at såfremt jeg af den grund forsømte lektierne i skolen, skulle betragtet flås af den. Jeg prøvede da at gøre mig selv gældende i skolen, ikke fordi jeg var så meget for lektierne, som jeg helst forsømte, men for at beholde kajakken.

Lige så snart jeg kunne balancere tæt ved stranden, insisterede min far på, at det var tid til at lære at rulle i kajakken. Han havde i det hele taget aldrig sparet på saltvand for min skyld. Jeg opdagede hurtigt, at det ikke var lutter romantik med kajakken, jeg blev f. eks. helt opskræmt, når min kajak lå med bunden i vejret. Første gang jeg rejste mig op ved egen hjælp, var jeg helt forbavset, og fra det øjeblik fik jeg blod på tanden. Jeg gjorde så meget ud af disse øvelser, at jeg tilsidst blev så sikker på mig selv, at jeg tænkte, at lige så sikkert som jeg ville være sprunget op igen, hvis jeg på landjorden snublede og faldt, lige så sikkert ville min næste reaktion være at rejse mig op, hvis min kajak skulle kæntré. Dog kom jeg aldrig til at gøre denne kunst så let og elegant som min far, der var spinkel af bygning, medens jeg var robust og tung i det.

Næste øvelse gik ud på at komme fri af en bølge, som begraver én. Det er ikke pral, når jeg siger, at også her lærte jeg min lektie til fuldkommenhed. Jeg lærte at sørge for, at min af bølgerne begravede kajak aldrig kom til overfladen i en så uværdig stilling som med bunden først. Erfaringen lærte mig, at bølger fremkaldt af blæst slog hårdere end bølger fremkaldt af dønning der støder imod et skær. Nu kunne jeg altså føle mig sikker til søs, så sikker, at vindens susen og bølgernes brølen, som tidligere kunne gøre mig angstelig, nu lød som en sød musik i mine øren, dog forudsat, at der ikke var is i farvandet.

* Beretningen gav han min broder Klaus Lynge.

Naturligvis indbefattede mine øvelser fra starten brugen af fangstredskaberne: harpun, lanse og pil. Det var beundringsværdige menneskelige opfindelser, som skånede vildtet mere end moderne redskaber. Mænd med trang til selvstændighed burde lære brugen af dem. De var uundværlige for en fanger, og så var de tilmed gratis. Indtil århundredskiftet var de de eneste, vi havde. Bøssen var da kun for den, der foretrak at sidde på en isflage og vente og give sig tilfældighederne i vold. Ved stadig øvelse kan man opnå noget nær fuldkommenhed i brugen af dem. Resultatet her afhænger naturligvis af, om man føler sig hjemme i sin kajak under havets forskellige bevægelser. Allerede som en lille knægt blev jeg god til at harpunere sæler og var ude på fangst i såvel blæst som stille vejr. Jeg gjorde snart den opdagelse, at sæler var mere trygge i blæst, og begyndte derfor at foretrække dette vejrlig til fangst.

Også enkelte andre var af den opfattelse. Der var storfangerne Vitus Mikiassen og Rafael Mathæussen, min egen far. En overgang var der mange af den anskuelse, men flere af dem fik armlidelser i ung alder. De to ovennævnte mestre i deres fag var i flere henseender mine overmænd, derfor iagttog jeg dem altid for om muligt at lære noget af dem.

En af de gamle i Narssaq, Kâjâq, hvis rigtige navn var Niels Mikiassen, smigrede mig med at sige, at der i mange år ikke var nogen, som med forsæt benyttede blæst til fangsten, og at han var glad for at se, at jeg fulgte i fædrenes fodspor. Han lærte mig, hvordan jeg skulle fastgøre min kajakstol, for det brugte de i gamle dage, da de ligesom jeg (!) vovede sig ud i stærk blæst.

amuarneq (trækken op).

Når en sortside, man har harpuneret, er så sky, at det er svært at ramme den med lansen, kan man prøve at hindre den i at trække vejret for at udmatte den, men så er dens bevægelser måske så lynhurtige, at lansen bliver indviklet i remmen. Sådanne må man hellere trække op og holde helt hen til sig for at stikke lansen i den. Her er spørgsmålet naturligvis, om man er i besiddelse af de kræfter, der kræves til en sådan operation. I frisk blæst er det den eneste løsning, der kan anbefales, for ellers vil det blive for farligt at lade sig slæbe af en sky sæl, som godt kunne finde på at rykke fra en side, der er farlig for kajakkens sikkerhed. Alt for glubske sæler er så farlige, at der må udvises største agtpågivenhed ved lignende forsøg. Særlig skal man have opmærksomheden henvendt på, om sortsideen ikke mere gør modstand og holder hovedet krampagtigt bagud, når den kommer op, for det er det bedste tegn på, at den lurar på det heldige øjeblik for at angribe. En sortside derimod, som trækker gispande efter vejret og stadig ligesom prøver på at tage hele vandet i sin favn,

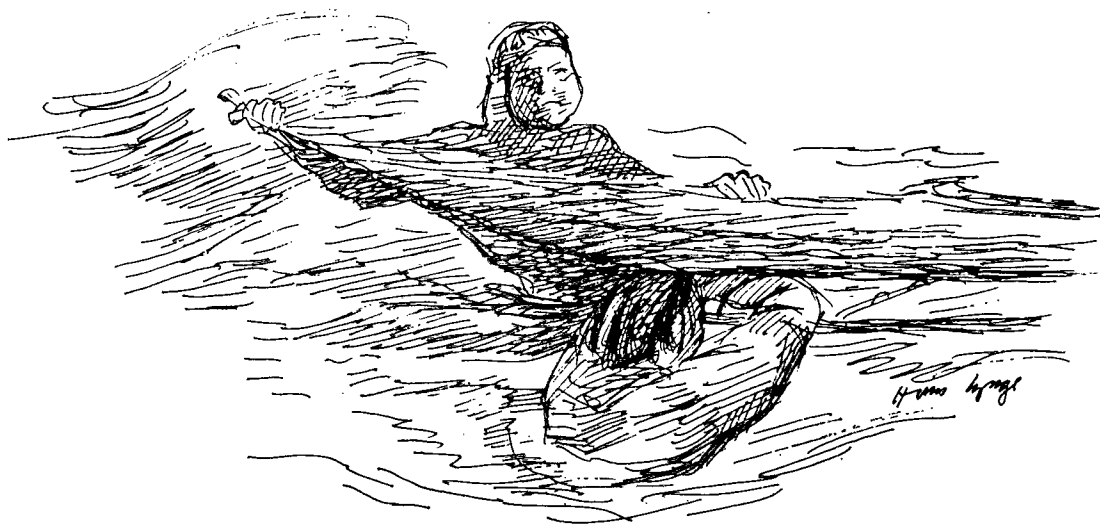
er snart færdig, og man kan lige så godt holde dens hoved fast på sin kajak for at give den nådestødet. En sæl i dødskrampe trækker sig sammen til en uanselig klump. En, der gør sådan, vil dø uden at give livstegn fra sig.

Jeg husker at have kastet harpunen 23 gange uden at ramme ved siden af. Den næste blev en forbier, måske mit livs sidste, så vidt jeg husker.

Fuglepilen er et let håndterligt fangstredskab, som ikke skræmmer dyrene. Den bruges mest til alke, som har for vane at optræde i store flokke, hvor der er foder at få, og i den rolige periode om vinteren kan man nemt få så mange, der er plads til i kajakken. I marts og april bliver de sky og urolige. En enkelt gang fangede jeg i marts 49 alke og en fjordsæl med fuglepilen.

Hvad man skal gøre, når bølgen begraver en? Det er en spændende sport, og som ung var jeg kåd nok til at opsøge de steder, hvor jeg vidste, de største bølger ville opstå. Jeg var godt klar over, hvor farligt det var, men det øgede blot min dumdristighed. Betingelsen for at klare sig i denne situation er først og fremmest evnen til at holde ånde. Man vender sig imod den retning, hvorfra bølgen kommer, og holder pagajen sådan, at man holder den fast i den ene ende med begge hænder og lader den anden ende komme så dybt ind i vandet som muligt i den side, som er nærmest bølgen, hvilket automatisk vil medføre, at kajakken får slagside den vej. Samtidig må man sørge for at være foroverbøjet, gøre hele kroppen hård og stemme fødderne og knæene mod de sidelægter, der var beregnede til dem, ligesom for at fylde hele kajakrummet ud med sin person. Sådan sidder man og venter, indtil man bag vindens susen og bølgernes brusen hører det karakteristiske kogende spektakel af den kommende bølge, for så er det tid til at holde åndedrættet tilbage. Når bølgen indhyller en i sit larmende mørke, tænker man uvilkaarligt, om det er afslutningen, der er kommet, og i overbevisningen om kajakkens og ens egen skrøbelighed sender man tankerne op til bølgernes og stormenes herre, hvis beskyttende magt er så god at have tillid til. Det er nemlig ikke altid, at den mand, der på den måde bliver presset ned i dybet af vandmasserne, kommer levende til overfladen. Når man har tilstrækkelig øvelse, er det slet ikke så svært på vægten af vandmasserne at beregne, hvornår man kommer op på overfladen.

To gange var jeg nær ved at være forulykket. En vinterdag var jeg taget afsted, selv om det blæste stærkt, og måtte vende om, da det var ved at blive regulær storm. Jeg havde vinden på min venstre side. Jeg kiggede på vejret og undersøgte mine udsigter og priste mig lykkelig, fordi jeg var alene, så jeg havde kun mig selv at prøve at bjerpe, for det ville være umuligt at gøre noget for en kammerat under sådanne forhold. Min kajak var allerede for det meste under vand, og flere gange skete det forvirrende, at bølgerne tvang min kajak i modsat retning. Så var det, at jeg bag den normale støj af vind og bølger opfangede lyden af den kommende kæm-

pebølge. Jeg så imod vinden og opdagede en bølge ikke langt fra mig af et omfang, som vakte min rædsel. Jeg drejede resolut stævnen imod den og forberedte mig på at møde den. Men enten var jeg allerede ved at være udmattet, eller også havde den haft en usædvanlig fart, for knap havde jeg tænkt forholdsreglerne igennem, før jeg mærkede, at jeg var i dens magt. Som bølgen slugte mig og bar mig bort, mærkede jeg i min pagajs højre ende noget, som gjorde mig bange, noget der ligesom smuttede bort. Uden pagaj ville jeg være fortabt, derfor undersøgte jeg den i det øjeblik, min krop stak op, endnu inden jeg kunne orientere mig om min farlige stilling. Og ganske rigtigt var den ene tynde kant af bladet sprængt, dog sådan, at jeg godt kunne bruge den. Jeg skyndte mig at få den vendt om for at få den raske ende på stormens side. Og jeg kom velbeholden hjem.

Den anden gang, jeg risikerede livet under et møde med en kæmpebølge, var ved midvintertid, da jeg var ude på jagt efter spraglede sæler mellem de yderste skær. Når det var ved at være forbi med sortsiderne, og alle andre sælarter havde forladt vore kyster, tog jeg gerne derud. Den dag, jeg begav mig derud, var havet ved at blive oprørt, så det passede mig fint. Jeg så nogle spraglede sæler på skæret og ville lande på det nøgne skær, for klippen var jævn og egnede sig udmærket til landing, selv når det var uroligt, men uheldigvis var vindretningen sådan, at jeg ville få

sælerne på læsiden, så de ville lugte mig og blive skræmt. Jeg indså, at jeg var nødt til at ro uden om skæret for at komme dem på nært hold. Nok havde jeg bemærket, at vandet på skærets ydre side var lavt, hvor der med mellemrum dannedes en top-pet bølge, der sprængtes med øredøvende brag, men det anfægtede mig ikke. Efter at have ventet til havet på det sted var nogenlunde ensartet bølget, skyndte jeg mig at ro den vej. Så bemærkede jeg pludselig, at jeg var ved at styrte ned i en afgrund, som ikke var der for et øjeblik siden, og fra øjenkrogene så jeg en mægtig mur, der rejste sig bag ved mig. I næste sekund var jeg forsvundet i den. Med underligt stød-vise ryk hævedes min kajak langsomt, og det første, jeg så, da jeg dukkede op, var sælerne, der stirrede på mig fra deres hvilested på skæret. Først da jeg var ved at være forbi skæret, begyndte de at lade sig falde ned. Jeg fandt sælernes stirren meget komisk og tænkte, mon de troede, jeg var en forvildet undervandsbåd, for de så jo, hvordan jeg langsomt steg op fra dybet. Sammen med mig blev en del tang og muslinger hvirvlet op, hvilket forvissede mig om, at jeg dér havde været døden nær, idet min kajak var ved at blive indviklet i en tangskov. Jeg kom uvægerligt til at mindes fortællingen om Milortuaraq fra Kook-øerne, som var blevet siddende fast i tangplanterne, tvunget derned af en lignende bølge.

En vinterdag roede vi, fire mand, vestpå på jagt efter sæler, og vi ænsede ikke vej-ret, selv om vi nok havde set skyerne trække sig sammen. Med ét begyndte det at sne kraftigt, og det blev helt stille. Som vi nærmede os de tætteste små øer, der var den sidste barriere før det åbne hav, som var vores mål, begyndte den sne, der lagde sig over havet, at fryse til. Vi havde endnu en ret anselig afstand at ro for at nå over til den nærmeste ø, men nu kom sydvesten uden varsel med stor styrke. Vi roede parvis, idet vi passede på ikke at komme bort fra hinanden. Den våde sne på havskorpen blev mere og mere presset sammen af stormen og strømmen og blev efterhånden så fast, at man kun med yderste anstrengelse kunne flytte sig. Da følte jeg en nagende frygt for mit liv og begyndte at arbejde af fortvivlelsens kræfter. På en eller anden måde nåede jeg over til øen på læsiden. Jeg skyndte mig at skubbe min kajak oven på isfoden, hvorefter jeg bandt en sten til enden af min rem og smed den ud til min far, der var nærmest. Han fik fat i den og var i næste øjeblik trukket op og i sikkerhed. De to andre måtte jeg prøve flere gange på at ramme, fordi de sad fast betydeligt længere ude, men tilsidst fik vi dem op ved forenede kræfter. Var dette sket, mens vi var blot et lille bitte stykke længere ude, ville vi alle være omkomne. Nu blæste det stærkt, og den stive skorpe, som blev malet af bølgerne, lavede en uhyggelig larm, så vi stod med ryggen til den og prøvede på at tænke på noget andet.

Nu gjaldt det om at skynde sig hjem, men hvordan! Vi vandrede spredt rundt om øen for om muligt at finde et passende afgangssted og fandt ét i vindsiden, hvor

hovede holdes frit for vandet, må man skynde sig at redde hans kajak, som man tager om stævnen og trækker op oven på skødet af sin kajak. En kajak, der er fuld af vand, er ingen bagatel, men for en øvet mand er det hurtigt klareret. Mandehullet skal holdes på højde med en selv og vandet hældes ud over mod en selv. I blæsevejr og bølgegang er dette meget anstrengende og er helt umuligt for en mand, som ikke har øvelsen.

En bidende kold vintereftermiddag med frisk nordenblæst begav jeg mig på fuglejagt til øen *Aligortôq* (øen med mange ædelstene) ledsaget af en ung mand, som endnu var elev i kajakfaget. Havet omkring øen var yndet tilholdssted for fugle, fordi strømmen her altid var stærk. Og den dag var der en sådan strøm, at hele havets overflade var dækket af små toppede bølger.

Jeg roede lidt længere ud end min ledsager og stod med ryggen til ham, da jeg hørte ham give en underlig lyd fra sig. Jeg drejede hovedet derhen og så hans kajak med bunden i vejret. Først foretog jeg mig ingenting, da jeg regnede med, han ville rejse sig op. Men da jeg kiggede nærmere på ham, så jeg hans krop komme til syne i læsiden af hans kajak. Han prøvede altså at rejse sig fra den forkerte side, men dette var umuligt, fordi blæsten hele tiden ville modarbejde ham. I blæst skal man foretage denne manøvre fra vindsiden, for så vil blæsten hjælpe en. Ved at se dette fik jeg travlt. Jeg var et lille stykke fra ham endnu, da hans krop flød op, delvis befriet for kajakken, og jeg tog tilløb af alle kræfter og nåede at gribe ham. Først da så jeg, at hans ben sad i klemme i hans alt for snævre kajak, hvis agterste ende allerede var sunket. Jeg skyndte mig at trække ham helt ud. I næste øjeblik tog jeg og anbragte begge hans arme under mine tværremme, så fast, at han ikke ville kunne rive sig løs, selv om han forsøgte det, for jeg så hele tiden skævt til bølgerne, som ikke levnede mig ro. Dernæst tog jeg fat i hans kajak, som jeg tømte for vand og holdt parat for at hjælpe manden op i den igen. Men så sprængtes en bølge hen over os og fyldte den til randen med vand. Jeg var klar over, at det ville blive ved med at gå således under disse forhold, så jeg skubbede den fra mig og anmodede manden om at kravle op bag på min kajak, idet jeg forsikrede ham om, at jeg ville gøre mit bedste for at hjælpe ham. Han var ikke meget for det, fordi forskrækkelsen havde taget modet fra ham, men jeg forsikrede ham, at det var hans eneste redning. Gør nu bare, som jeg siger, sagde jeg derfor lidt strengt. Tilsidst fik jeg ham da oven på mit agterdæk og roede i sikkerhed på øens læside. Gudskelov, at der ikke var langt til land. I land afførte jeg mig mit varmeste tøj, som jeg lod ham tage på, idet jeg omhyggeligt stoppede min varme renskins siddeskammel i skridtet på ham. Så for jeg afsted igen for at bjerge hans kajak. Da jeg var vel i land igen og havde fået denne tømt for saltvand, spurgte jeg manden, om han havde kræfter til

at ro hjem, hvorefter jeg halvvejs slæbte ham hjem. Træt, men lykkelig over det heldige resultat, nåede jeg endelig hjem.

Flere gange havde jeg den lykke at redde forulykkede, dels i det åbne hav, dels længere inde i fjorden; undertiden var jeg ene om det, til andre tider sammen med andre. Jeg skal gentage, at jeg desværre aldrig blev så smidig og adræt, som jeggerne ville være, skønt jeg måske ikke var helt uden legemlige kræfter. Denne mangel på smidighed er grunden til, at jeg ikke opnåede at blive så dygtig som mine lærere, min far Rafael og Vitus, hvis lige jeg aldrig havde set, og nu er jeg 67 år gammel og af den opfattelse, at mænd som de to snarere hører historien til.